

Komisjoni aruanne Euroopa ombudsmani teabenõude kohta - Omaalgatuslik uurimine (viide OI/3/2003/JMA) Euroopa Komisjoni kohta

Kirjavahetus - 18/12/2007

Juhtum OI/3/2003/JMA - **Alguskuupäev:** {0} 19/11/2003 - **Otsuse kuupäev:** {0} 04/07/2007

Analüüs Euroopa koolide edusammude kohta hariduslike erivajadustega õpilaste integreerimisel Sissejuhatus

Euroopa koolide kuratoorium võttis esimese hariduslike erivajadustega õpilaste (SEN) integreerimise programmi vastu 1999. aastal ning kiitis programmi muudetud versiooni heaks 2005. aastal (1) (edaspidi „programm“). Hariduslike erivajadustega õpilased on lapsed, kellel on selliseid füüsilisi, vaimseid või käitumuslikke raskusi, mis mõjutavad nende võimet osaleda tavaharidussüsteemis.

Programm keskendub hariduslike erivajadustega õpilaste võimalikult ulatuslikule kooliellu integreerimisele. Integreerimine koos asjakohase toetusega võimaldab hariduslike erivajadustega õpilastel kasvada ja areneda nende enda vanuserühmas, tingimusel et nende võimed seda lubavad (2) .

Euroopa koolide SENi programmi peamine eesmärk on tagada, et hariduslike erivajadustega lapsed „on oma võimetele vastavalt ning koos asjakohase toetusega võimelised aktiivselt osalema tavaharidussüsteemis ning oma vanuserühma ja klassirühma tavategevustes“ . See määrab kindlaks lapse minimaalse valmisoleku osaleda aktiivselt kollektiivsetes kognitiivtegevustes.

Kuigi Euroopa koolid annavad endast parima, on oluline märkida, et mitte kõiki hariduslike erivajadustega lapsi ei ole võimalik Euroopa koolide süsteemi vastu võtta. Programmis on sätestatud:

„Kool võib tunnistada end ebapädevaks ning soovitada, et vanemad otsiksid oma lapse koolitamiseks muid lahendusi asutuses, mis vastavad paremini lapse erivajadustele ja on nende rahuldamiseks paremini varustatud“.

1. Komisjoni roll

Nagu ombudsman märgib oma otsuses (3) , ei ole komisjonil Euroopa koolide süsteemi otsustusprotsessis juhtivat rolli, sest Euroopa koolid on reguleeritud valitsustevahelise lepinguga. Kuratooriumis on igal liikmesriigil ja komisjonil üks hääl. Komisjon osaleb mitme kuratooriumi kohtumisi ettevalmistava töörühma ja komitee töös ning kuulub kõikide Euroopa koolide haldusnõukogudesse.

Komisjoni peamised ülesanded seoses hariduslike erivajadustega õpilaste programmiga on

jälgida hoolikalt hariduslike erivajadustega laste integreerimise üldist arengut Euroopa koolides ning tagada vajalikud eelarvelised vahendid. Kuigi Euroopa Komisjon ei ole SENi programmi (4) koostamise eest vastutava SENi poliitika tööühma liige, kaitseb komisjon kõikides vastavates komiteedes, kuratooriumi ja koolide haldusnõukogude kohtumisel kõikide hariduslike erivajadustega laste huvisid. Haldusnõukogus rõhutab komisjon näiteks tõsiasja, et Euroopa kooli SENi eelarvele ei ole seatud ülemmäära. Komisjon tagab, et kõik kooli poolt vajalikuks peetavad hariduslike erivajadustega seotud töötundideks vajalikud eelarvelised vahendid antakse hariduslike erivajadustega õpilaste vajaduste rahuldamiseks kooli käsutusse.

Komisjonil ei ole õigust osaleda nõuandekomitee (5) kohtumistel ning komisjon ei osale kunagi konkreetset last käsitleva otsuse tegemises. Sellest olenemata teavitab komisjon hariduslike erivajadustega laste vanemaid SENi programmist ning selle tingimustest ja mõjudest. Komisjon vastab samuti vanemate küsimustele kas isiklikult, telefonitsi, e-posti või kirja teel ning toetab neid nende lapsele hariduse andmiseks parima võimaliku lahenduse leidmisel.

Tundes hästi perekondade vajadusi, on komisjon julgustanud kõikide Euroopa koolide juhatusi ja jätkab nende julgustamist, et anda oma parim hariduslike erivajadustega õpilaste võimalikult ulatuslikuks integreerimiseks. Koolide haldusnõukogude koosolekul rõhutab komisjon, et kui kool taotleb komisjonilt ametlikult eelarvepuudujääkide katmist, kaetakse kõik hariduslike erivajadustega lastega seotud kulud täies ulatuses.

1.1. Aastaruanne hariduslike erivajadustega õpilaste Euroopa koolidesse integreerimise kohta (statistiline ja kvalitatiivne analüüs hariduslike erivajadustega õpilaste integreerimise kohta kõikidesse Euroopa koolidesse 2005.-2006. õppeaastal (veebruar 2007)) (6)

Euroopa koolide kuratoorium andis 22.-23. maini 2002 toimunud Nice'i kohtumisel tehtud otsusega SENi poliitika tööühmale (7), mille liikmete hulka komisjon ei kuulu, volituse koostada aastaruandeid SENi kokkuleppega kaetud õpilaste kohta. Alates sellest ajast on SENi poliitika tööühm avaldanud ja kuratooriumile esitanud aastaruandeid hariduslike erivajadustega õpilaste Euroopa koolide süsteemi integreerimisel tehtud edusammude kohta. Komisjon on märkinud kõikidel varasematel kuratooriumi istungitel, kus aastaruannet on tutvustatud, et aruanne sisaldab peamiselt ülevaadet arvudest, mis pealegi ei ole alati täpsed. Aruanne sisaldab vähe üksikasjalikku ja põhjalikku kvalitatiivset analüüsi ning annab koolidele ainult üksikuid soovitusi.

2005.-2006. õppeaasta *hariduslike erivajadustega õpilaste Euroopa koolidesse integreerimise aastaruannet* tutvustati 17.-18. aprillini 2007 Lissabonis toimunud kuratooriumi kohtumisel. Kohtumisel rõhutas komisjon taas SENi inspektorite aruande puudulikkust kvaliteeti ning nõudis, et järgmise aasta aruandesse lisataks andmete põhjalikum analüüs ning SENi programmist väljalangemise põhjused. Komisjon rõhutas samuti, et koolidele hariduslike erivajadustega õpilaste parema integreerimise võimaldamiseks tuleks välja töötada mitmeid soovitusi ja suuniseid mitte ainult Brüsselis asuvatele Euroopa koolidele, vaid kõikidele Euroopa koolidele.

2. Hariduslike erivajadustega laste integreerimine

2.1. Integreerimise võimalused

Hariduslike erivajadustega laste integreerimise võimalusi Euroopa kooli analüüsib nõuandekomitee, mis koosneb kooli asedirektorist, vastutavast SENi inspektorist, lapsevanematest, õpetajatest ja tavaliselt ka ühest koolivälisest eriarstist. Nõuandekomitee annab iga konkreetse hariduslike erivajadustega lapse integreerumisvõimaluste kohta positiivse või negatiivse hinnangu. Positiivse hinnangu korral kiidavad koolidirektor ja hariduslike erivajadustega õpilase vanemad heaks ja võivad allkirjastada igal aastal uuendatava kokkuleppe (8). Pärast nõuandekomitee negatiivset hinnangut võib kool tunnistada end ebapädevaks ning vanemad peavad leidma oma lapse koolitamiseks mõne muu võimaluse. Sel juhul annab kool vanematele nõu teiste koolitusvõimaluste kohta ning juhendab neid niipalju kui võimalik nende lapsele sobivaima haridusasutuse leidmisel.

Sellega seoses tuleb märkida, et Euroopa koolide süsteem annab ainult akadeemilise üldhariduse. Euroopa koolid ei anna erialast ega tehnilist haridust. Kuigi Euroopa koolid teevad oma parima, et integreerida niipalju hariduslike erivajadustega lapsi kui võimalik, on koolidel teatavad piirangud, mis ei võimalda neil integreerida kõiki hariduslike erivajadustega lapsi.

2.2. Aastane kokkulepe

Nõuandekomitee tutvub põhjalikult iga uue taotlusega hariduslike erivajadustega lapse kohta. Nõuandekomitee hindab samuti iga integreeritud hariduslike erivajadustega õpilase seisundit vähemalt korra aastas, et hinnata uuesti võimalusi ja/või viise lapse integreerimiseks, ning kohandab vajaduse korral uuendatava aastase kokkuleppe tingimusi. Kui nõuandekomitee soovib integreerimist, määrab komitee iga hariduslike erivajadusega õpilase jaoks kindlaks õppeprogrammi. Põhieesmärgiks on tagada, et hariduslike erivajadustega õpilased järgivad võimalikult suures ulatuses üldist õppekava, mis tagab nende parema integreerumise. Vajaduse korral kohandab nõuandekomitee õppekava ja teeb ettepaneku lihtsustatud õppekavaks.

„Euroopa kooli vastu võetud hariduslike erivajadustega õpilased on kaetud igal aastal uuendatava kokkuleppega, mille on allkirjastanud lapse vanemad ja koolidirektor. Kokkuleppes määratakse kindlaks: vastuvõtutingimused, individuaalne õpetamise ja õppeprogramm (hariduslik ja pedagoogiline), kooli pedagoogiline ja rahaline toetus ning vanemate enamasti väljaspool kooli antav panus.“ (9)

Komisjon on kõikide Euroopa koolide haldusnõukogude ning kõiki olulisi SENi programmi muudatusi arutava kuratooriumi aktiivne liige. Komisjonile teadaolevalt ei ole tehtud ettepanekuid vähendada või keelata vanemate osalust nõuandekomitees ning hariduslike erivajadustega laste vanematelt ei ole saadud ühtki kaebust selle kohta, et nende rolli nõuandekomitees on vähendatud või neil ei ole lubatud selles osaleda. Komisjon leiab, et vanemate panus on nõuandekomitee seisukohalt tervikuna otsustava tähtsusega, eriti aga lapse heaolu seisukohalt.

Ombudsman väidab oma otsuses, et hariduslike erivajadustega laste vanemad väljendavad

„oma muret selle üle, et aastase kokkuleppe, mille alusel hariduslike erivajadusega lastele individuaalsed programmid koostatakse, uuendamine tekitab vanemates tuleviku suhtes ebakindlust" (10) . Sellega seoses soovib komisjon tähelepanu juhtida asjaolule, et hariduslike erivajadustega õpilase olukorda tuleb hoolikalt jälgida: see võib paraneda - mõne õpilase hariduslikud erivajadused võivad kaduda (11) - või see võib lühikese aja jooksul halveneda. Igal aastal uuendatav kokkulepe võimaldab vanematel ja koolil teha toetuste või õppekava puhul vajalikke kohandusi, et tagada nii hariduslike erivajadusega lapse parim võimalik integreerimine. Komisjon leiab, et kõnealune menetlus aitab vanematel leida oma lapsele parimat hariduslikku lahendust ning võimaldab koolil kohaneda laste aja jooksul muutuvate vajadustega.

2.3. SENi poliitika tööühm ja SENi inspektori roll

Programm näeb ette kahte SENi inspektorit: ühte hariduslike erivajadustega lastele alg- ja põhikoolis ning teist keskkoolis. Et tagada erinevate nõuandekomiteede ühtlustatud arvamus, osaleb inspektor kõikides nõuandekomiteedes ning jälgib kõiki dokumente.

Süsteemi veelgi objektiivsemaks muutmiseks on inspektorite nõukogule tehtud ettepanek koostada dokument, kus on üksikasjalikult kirjeldatud kõikidele õpilastele kohaldatavaid miinimumstandardeid (12) .

2.4. Miinimumstandardid

2005. aastal lõi kuratoorium tööühma ja volitas seda töötama välja ettepanekuid Euroopa koolide tuleviku kohta. Kuratoorium arutas kõnealust küsimust oma 30.-31. jaanuarini 2007 toimunud kohtumisel ning tegi ettepaneku, et „inspektorite nõukogu peaks määrama kindlaks kõikidele õpilastele kohaldatavad hariduse omandamisega seotud miinimumstandardid ning kaaluma, kas on vaja täiendavaid meetmeid Euroopa koolides kaasava hariduse põhimõtte edendamiseks." (13) .

Tööühma ning kuratooriumi kohtumistel on komisjon toetanud miinimumstandardite väljatöötamist. Kõnealune dokument annab kõikidele hariduslike erivajadustega laste integreerimisega seotud pooltele kindla aluse ja objektiivsed standardid, millel iga lapse integreerimine või sellest keeldumine põhineb.

3. Euroopa koolide hariduslike erivajadustega õpilaste integreerimisel tehtud edusammud

3.1. Arvandmed hariduslike erivajadustega õpilaste integreerimise kohta *3.1.1. Euroopa koolidesse integreeritud hariduslike erivajadustega õpilaste arv*

Vastavalt hariduslike erivajadustega laste Euroopa koolidesse integreerimise 2005.-2006. aasta aruandele, mille valmistas ette SENi inspektor ja mida tutvustati kuratooriumile 2007. aasta aprilli istungil, (14) kasvab Euroopa koolidesse integreeritud hariduslike erivajadustega laste arv igal aastal. 2004.-2005. õppeaastal oli hariduslike erivajadustega õpilaste koguarv 274 (7 algkoolis, 165 põhikoolis ning 102 keskkoolis). 2006./2007. õppeaastal oli koguarv 388 (21 algkoolis, 210 põhikoolis ning 157 keskkoolis). Neid arve võrreldes on näha, et kokku oli kasv 41 % (114 uut hariduslike erivajadustega last). Lisaks sellele kasvab hariduslike erivajadustega õpilaste arv peaaegu kõikides Euroopa koolides ning kõikides

vanuserühmades.

Kõnealune aastaaruanne väidab samuti, et olemasolevad erinevused hariduslike erivajadustega õpilaste arvus erinevate keeleseksioonide lõikes võivad olla juhuslikud.

3.1.2. Programmist lahkuvate õpilaste arv

Aastaaruande kohaselt lõpetas kokkuleppe 16,3 % (63 õpilast 387st) hariduslike erivajadustega õpilastest. Põhjuseid on mitmesuguseid:

- a) 43,28 % vanematest (29 vanemat 67st) otsustasid leida oma lapsele või lastele teise kooli. Kahjuks ei anna aruanne täiendavat teavet selle kohta, miks vanemad teise kooli kasuks otsustasid;
- b) 20,89 % kokkuleppe lõpetamistest (14 kokkulepet 67st) olid seotud vanemate töökoha vahetuse ja teise linna kolimisega, kus mõned hariduslike erivajadustega lapsed (täpset arvu ei ole teada) integreeriti uue kodulinna Euroopa kooli;
- c) 8,95 % hariduslike erivajadustega õpilasest (6 õpilast 67st) tegid edusamme, mis võimaldasid neil minna üle tavaõppekavale ning nad ei vajanud seetõttu enam mingisuguseid eritoetusi;
- d) 26,88 % hariduslike erivajadustega õpilase (18 õpilast 67st) puhul otsustas koolidirektor pärast nõuandekomitee eitava otsuse saamist nende SENi kokkulepet mitte uuendada. Selle aluseks on hariduslike erivajadusega õpilastele seatud nõuded, mille kohaselt peavad nad olema võimelised osalema minimaalsetes kognitiivtegevustes ning Euroopa kooli õigusel tunnistada end hariduslike erivajadustega lapse nõuetele vastamiseks ebapädevaks.

26,88 % hariduslike erivajadustega õpilastest peab leidma teise, neile sobivama ning nende hariduslikele vajadustele vastava väljaõppe saanud töötajatega kooli. Seoses nende 26,88 % hariduslike erivajadustega õpilastega, kelle SENi kokkulepet ei uuendatud, soovib komisjon esile tõsta oma objektiivsete miinimumstandardite väljatöötamise algatust (vt 2.4).

Teine komisjoni mure on need 43,28 % vanematest, kes on otsustanud oma lapsed Euroopa koolide süsteemist ära võtta. Komisjon on taotlenud, et tulevastes hariduslike erivajadustega laste integreerimise aastaaruannetes esitataks üksikasjalikum analüüs põhjuste kohta, miks vanemad oma lapsed koolist ära võtavad. See aitab komisjonil vastavates nõukogudes ja komiteedes edendada ja kaitsta SENi programmile vajalikke muudatusi ja kohandusi.

3.2. Eelarvelised vahendid hariduslike erivajadustega laste integreerimiseks 3.2.1.

Eelarve

Komisjon palub Euroopa koolidel esitada järgmiseks õppeaastaks vajamineva toetuse hinnangulise suuruse. Kui osutub vajalikuks eraldada mõnele Euroopa koolile täiendavaid eelarvelisi summasid, mida eelarves ei ole ette nähtud, on ühenduse eelarvest alati olnud võimalik koolide vastavaid taotlusi täita. Tõepoolest, komisjon toetab Euroopa koolide

poliitikat hariduslike erivajadustega laste integreerimiseks seni, kuni SENi nõuandekomitee peab nende integreerumist Euroopa kooli võimalikuks. Teadmiseks, et 2007. aasta Euroopa koolide eelarves on hariduslike erivajadustega lastele eraldatud 2 785 927 eurot.

3.2.2. Tööruumid ja materiaalsed tingimused

Peaaegu kõik Euroopa koolide ruumid on ehitatud selliselt, et oleks võimalik integreerida füüsiliste erivajadustega õpilasi (nt Karlsruhe ehitati kaldtee; Frankfurdi kooli tualettruumi on ehitatud spetsiaalne tõstak, et hariduslike erivajadustega õpilast tema ratastoolist välja aidata). Aastaaruande kohaselt ei ole koolides alati ette nähtud väiksemaid ruume individuaalseks tööks hariduslike erivajadustega lastega. Komisjon rõhutab kõikide koolide haldusnõukogus, et hariduslike erivajadustega laste võimalikult sujuvaks integreerimiseks tuleb teha kõik võimalik, sealhulgas tuleb kohandada kooliruumi.

3.2.3. Hariduslike erivajadustega õpilase erikoolituse kulude hüvitamine

Kui Euroopa kool tunnistab end ebapädevaks hariduslike erivajadustega lapse Euroopa koolide süsteemi integreerimiseks ning laps läheb erikooli, võivad lapse vanemad teatavatel tingimustel taotleda õppemaksu hüvitamist. Kohaldatakse Euroopa ühenduste ametnike personalieeskirjade artiklit 76 ning Euroopa ühenduste muude teenistujate teenistustingimuste artikleid 30, 71 ja 98. Lisateavet tingimuste ja hüvitamise kohta võib leida veebiaadressil http://www.cc.cec/pers_admin/social_bxl/social/funds_fr.html#4 ning institutsioonidevahelistest suunistest, mida viimati muudeti 1. mail 2004.

ELi ametnike kõikide hariduslike erivajadustega laste, kes on nende puudeastme tõttu Euroopa koolide süsteemist välja jäetud, koolituskulude täies ulatuses hüvitamist arutati 12. septembri 2007. aasta haldusjuhtide nõukogu 249. istungil. Kõnealusel kohtumisel otsustati, et sellise täieliku hüvitamise mõju institutsioonidele peaks hindama sotsiaalsjade ettevalmistuskomitee .

3.3. Kaasavad õpetamismeetodid

SENi programmist võib kaasavate õpetamismeetodite kohta leida järgmise lõigu:

„Tõeline integreerimine eeldab vastavalt õpilaste võimetele võimalikult ulatuslikku kaasavate õpetamismeetodite kasutamist kõigis tegevustes. Individuaalne õpe on paljuski üks tõrjutuse vorm, mis eristab kõnealuseid õpilasi ja stigmatiseerib neid. Seetõttu on soovitatav, et abiõpetaja või SENi õpetajad toetavad selliseid õpilasi klassis, kuhu nad on integreeritud .”

Euroopa koolide tulevikku käsitlevas töörühmas toetas komisjon mõtet, et tuleks hinnata, mil määral kasutatakse Euroopa koolides kaasavaid õpetamismeetodeid. Kuratoorium tegi oma 2007. aasta jaanuari istungil järgmise ettepaneku: „Inspektorite nõukogu kaalub, kas Euroopa koolides kaasavate õpetamismeetodite edendamiseks on vaja täiendavad meetmeid” (15) . Kõnealuse hinnangu tulemusi veel ei ole.

3.4. SENi juhtumite koordineerimine

3.4.1. SENi ressursikeskuse pilootprojekti käivitamine

Euroopa koolide tulevikku käsitlevas töörühmas toetas komisjon SENi ressursikeskuse pilootprojekti käivitamist. Sellest saaks keskus, mis annab kõikidele Euroopa koolidele teadmisi ja nõuandeid hariduslike erivajadustega laste maksimaalseks integreerimiseks. 2007. aasta jaanuari istungil esitas kuratoorium selle ettepaneku inspektorite nõukogule ning ootab nende arvamust kõnealuse küsimuse kohta. (16)

3.4.2. SENi koordinaator

Igale koolile on kehtestatud teatav töötundide arv SENi koordineerimiseks. Seda aega kasutatakse järgmisteks ülesanneteks: toimikute koostamine, märkmete tegemine nõuandekomitee kohtumistel, kokkulepete koostamine, erinevate juhtumite jälgimine, koostöö SENi inspektoriga jne.

Kas ametisse nimetatakse üks SENi koordinaator või jagatakse SENi koordineerimist erinevate töötajate vahel, on koolijuhtide otsustada. Komisjonil ei ole selles küsimuses sõnaõigust. Näiteks Brüsseli I Euroopa koolis Uccle's on SENi koordineerimine jagatud kahe inimese vahel: üks neist vastutab SENi toimikute koordineerimise eest alg- ja põhikoolis ning teine keskkoolis.

4. Järeldused

Komisjon märgib, et SENi programmi rakendamise jooksul on Euroopa koolidesse integreeritud hariduslike erivajadustega laste arv märkimisväärselt tõusnud. Samuti ilmneb, et komisjon on eraldanud vajalikud eelarvelised vahendid, et võimaldada Euroopa koolidele võimalikult ulatuslikku hariduslike erivajadustega laste integreerimist. Komisjon jätkab SENi programmist väljalangemise põhjus(t)e uurimist, ning nõuab jätkuvalt, et aastaaruande eest vastutav SENi poliitika töörühm vastaks komisjoni vastavasisulistele küsimustele.

Komisjon jätkab aktiivset osalemist SENi poliitika arendamise teemalises arutelus ning ootab suure huviga inspektorite nõukogu vastust miinimumstandardite ettepaneku kohta ning nende nõuandeid SENi ressursikeskuse pilootprojekti kohta. Samuti ootab komisjon inspektorite nõukogu vastust küsimusele, kas kaasavaid õpetamismeetodeid oleks vaja täiendavalt hinnata.

Komisjon jätkab hariduslike erivajadustega laste huvide kaitsmist kuratooriumis ja koolide haldusnõukogudes. SENi programmis on komisjoni peamiseks eesmärgiks alati olnud ja on ka tulevikus hariduslike erivajadustega laste heaolu ja areng.

(1) *Hariduslike erivajadustega õpilaste integreerimine Euroopa koolidesse*, viide:

2003-D-4710-en-6. Kõnealuse dokumendiga tunnistatakse kehtetuks 1999. aasta dokument (viide: 811-D-1999).

(2) Vt käesoleva analüüsi punkt 2 hariduslike erivajadustega õpilaste integreerimise kohta.

(3) Otsus omaalgatusliku uurimise kohta (viide: OI/3/2003/JMA), mis käsitleb Euroopa Komisjoni (4. juuli 2007).

- (4) Vt käesoleva analüüsi punkt 2.3 SENi poliitika töörühma ning SENi inspektorite rolli kohta.
- (5) Vt käesoleva analüüsi punkt 2.1 hariduslike erivajadustega laste integreerimisviiside kohta.
- (6) Viide: 2007-D-431-en-2.
- (7) Vt käesoleva analüüsi punkt 2.3 SENi poliitika töörühma ning SENi inspektorite kohta.
- (8) Vt käesoleva analüüsi punkt 2.2 aastase kokkuleppe kohta.
- (9) Vt punkti 4.1, 1 taane *hariduslike erivajadustega õpilaste Euroopa koolidesse integreerimise kohta* (viide: 2003-D-4710-en-6).
- (10) Vt Euroopa Komisjoni käsitleva omaalgatusliku uurimise OI/3/2003/JMA otsuse punkti 5.5 teine taane.
- (11) Vt käesoleva analüüsi punkti 3.1.2 alapunkt c.
- (12) Vt käesoleva analüüsi punkt 2.4 miinimumstandardite kohta.
- (13) Vt *kuratooriumi 30. ja 31. jaanuari 2007. aasta otsuse* punkti X alapunkt iii (viide: 2007-D-282-en-1).
- (14) Vt käesoleva analüüsi punkt 1.1.
- (15) Vt *kuratooriumi 30. ja 31. jaanuari 2007. aasta otsuse* punkti X alapunkt iii (viide: 2007-D-282-en-1).
- (16) Vt *kuratooriumi 30. ja 31. jaanuari 2007. aasta otsuse* punkti teine lõige.